

#PodlaskiePełneTradycji. Tradycja dzielenia się opłatkiem

Opłatek wigilijny jest nieodłącznym elementem polskiej tradycji wigilijnej. Symbolizuje chleb, którym tak jak opłatkiem należy dzielić się z innymi. Nie wyobrażamy sobie bez niego Wigilii Bożego Narodzenia. Przypomina nam o rodzinnej miłości, przyjaźni, pojednaniu i przebaczeniu. Sprawia, że zapominamy o nieporozumieniach, kłótniach i waśniach, życząc sobie nawzajem z głębi serca wszystkiego co najlepsze.

Tradycja dzielenia się opłatkiem pochodzi z czasów pierwszych chrześcijan. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa chleb ofiarny, jak nazywany był opłatek, spożywano podczas spotkań wspólnot chrześcijańskich, ich modlitw, pamiątkę obrzędów chleba i wina odprawianych przez Chrystusa w czasie Ostatniej Wieczerzy. W trakcie obrzędów religijnych używano „prażma”, czyli poświęconych ziaren wybranych z dorodnych kłosów pszenicznych. Z czasem zaczęto używać cienkich płytek chlebowych z praśnego ciasta.

W czasach średniowiecza płytki, które nie zostały wykorzystane w obrzędach religijnych były rozdawane wiernym, by w święto Bożego Narodzenia dzielili się nimi i spożywali na znak braterstwa i przynależności do wspólnoty chrześcijańskiej. Samego chleba praśnego używano w czasach Karola Wielkiego w ofiarnych obrzędach religijnych. Około X-XI wieku w misteriach religijnych pieczywo praśne było zastąpione surogatami chlebów o łacińskiej nazwie „nebula”, czyli mgiełka.

Nebule przyjęły się w kościele rzymskokatolickim i kształtem przypominają dzisiejsze opłatki. Z ich wypieków słynął klasztor Benedyktynów w Cluny. W średniowiecznej Polsce wypiekami opłatków również zajmowali się zakonnicy, ale dopiero od XV wieku wypiekać nebule nauczyli się ludzie świeccy t.j. organści, kantorzy oraz kościelni. Opłatki pieczono w prostokątnych szczypcach żelaznych z imadłem zwanym żelazkami lub żelazami.

Uroczysty obrzęd dzielenia się opłatkiem kontynuowany do dzisiaj przyjął się w Polsce w XVIII wieku. Najpierw zwyczaj ten przyjęła szlachta, dopiero później pozostałe stany. Tradycja dotarła najpóźniej do części Pomorza i Mazur, gdzie ten obrzęd poznano w XX wieku.

Obecność opłatka w polskim domu miała zapewnić rodzinie spokój, dostatek i błogosławieństwo boże, oraz chronić domostwo przed kataklizmami, klęskami żywiołowymi lub innymi nieszczęściami. Polskie rodziny wierzyły, że jeżeli podziela się opłatkiem przez cały rok nie zaznają głodu i będą na tyle dostatni, że będą mogli się dzielić chlebem z innymi. Wrzucano również okruszki opłatka do studni, które miały zapewnić pijącym z niej wodę zdrowie i siłę. Opłatkiem dzielono się również ze zwierzętami. Według wierzeń opłatek ratował czworonogów przed pomorem, zarazą czy złym urokiem.

Opłatek wigilijny jest symbolem zgody, pojednania i przebaczenia, znakiem przyjaźni i miłości. Dzielenie się nim na początku wieczerzy wigilijnej wyraża chęć bycia razem.

Czy również przebaczenia? Ma swoją symbolikę w wymiarze nie tylko duchowym.
Sama materia opłatka: „chleb”, podkreśla również doczesny charakter życzeń.
Symbolika chleba ma jeszcze inny wymiar, który przypomina, że należy być jak chleb
dobrym i jak chleb podzielny.

oprac. Cezary Rutkowski

*na podst. Magazyn Ilustrowany „Miasto i Ludzie”,
„Chleb Anielski Chleb Boży Chleb Święty”, nr 50/197.*

